

УДК 330.41

Н.С. Станасюк

кандидат економічних наук,
докторант кафедри обліку та аналізу
НУ «Львівська політехніка», м. Львів

СТРУКТУРУВАННЯ ПРОМИСЛОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

У статті проведено аналіз різних концептуальних підходів до визначення структури економічного потенціалу в науковій літературі. На основі змістовного наповнення дефініції “потенціал” визначено ресурсний, гіпотетичний, системний та результативний підходи до його структурування. Автором проведено виділення компонентної структури промислового потенціалу в розрізі зазначених підходів, яка може стати основою для проведення його комплексної оцінки та визначення пріоритетів розвитку національної промисловості.

Ключові слова: економічний потенціал, структура, промисловий потенціал

Stanasyuk N. STRUCTURING OF INDUSTRIAL POTENTIAL

The analysis of different conceptual approaches to determination of structure of economic potential in the scientific literature is made in articles. On the basis of the content of the definition of "potential", a resource, hypothetical, systematic and effective approaches to its structuring are grounded. The author conducted determining component structure of the industrial potential in the context of these approaches, which can be the basis for its comprehensive assessment and definition of priorities of national industry.

Keywords: economic potential, structure, industrial potential.

Активізування розвитку національної промисловості не можливе без активізування складових її промислового потенціалу, формування його збалансованої структури. На основі цих даних можна визначити, який саме вид діяльності буде оптимальним на певній території. Знання рівня, тенденцій розвитку окремих складових потенціалу дозволяють мобілізувати зусилля, визначити резерви, більш точно визначити планові показники розвитку галузі, видів діяльності, підприємств тощо. Саме структурування дозволяє перейти від загальнотеоретичної площини до більш прикладних досліджень.

Дослідження проблематики, пов'язаної із формуванням, розвитком, використанням та структуруванням економічного потенціалу, займалися такі вчені-економісти: В.Г. Боронос [1], О.Ф. Балацький [4], О.В. Величко [2], І.О. Джайн [3], С.В. Зенченко [5], С.О. Ішук [6], Ю.В. Кіндзерський [10], Є.В. Лапін [8], Р.Б. Матковський [9], І.А. Тернова [11], Б.Г. Шелегеда [12] та ряд інших. Незважаючи на велику кількість наукових напрацювань, питання пов'язані із формуванням його структури постійно залишаються об'єктом дискусій, що зумовлено різноманітністю концептуальних підходів. Водночас питання структурування промислового потенціалу як невід'ємної складової економічного потенціалу залишаються малодослідженими, що актуалізує обраний напрям.

Мета дослідження полягає в теоретичному узагальненні концептуальних підходів до структурування промислового потенціалу та визначенні його компонентної структури.

В загальному структура походить від латинського слова “structura”, що перекладається як будова та відображає внутрішню будову певного об'єкта через взаємозв'язок його складових елементів.

В основу визначення структури потенціалу покладено концептуальні підходи до визначення його економічної сутності. Зазначимо, що найчастіше сучасна економічна наука ототожнює потенціал із “ресурсами”, “можливістю”, “системою” та “результатом”. Виходячи з лінгвістичного тлумачення категорії, можна стверджувати, що економічний потенціал будь-якої країни є основою, що забезпечує її стійкий економічний розвиток, ефективне функціонування національного господарства.

На сучасному етапі не тільки спостерігається відсутність єдиного підходу до трактування поняття “потенціал”, але й немає цілісного бачення його структури.

Не заперечним є факт, що промисловий потенціал виступає функціональною складовою економічного потенціалу, який розглядають як економічну категорію більш вищого ієрархічного рівня. З огляду на зазначене, промислового потенціалу приманні ті ж елементи, які є типовими для економічного потенціалу загалом, а відмінність полягає лише в їх функціональному призначенні.

Як зазначає Ю.В. Кіндзерський, більш як у 58% випадків у вітчизняній науковій літературі “потенціал асоціюється з ресурсними можливостями господарських систем” [10, с.26].

Погляди різних вчених на компонентну структуру економічного потенціалу з позиції ресурсного підходу відображені в табл. 1.

Варто зазначити, що Матковський Р.Б., на відміну від інших науковців, розглядаючи економічний потенціал з позиції елементів економічної системи, окрім зазначених складових, ще виділяє економічний потенціал техніко-економічних відносин, організаційно-економічних відносин, відносин економічної власності та господарського механізму,

тим самим, наголошуючи на визначній ролі відносин, які характеризують взаємозв'язки між елементами та забезпечують функціонування системи [9, с.5]. Від того, наскільки налагоджені відносини між різними складовими залежить можливість подальшого розвитку економічного потенціалу.

Таблиця 1

Компонентна структура економічного потенціалу

Компоненти	1	2	3	4	5	6
виробничий	+		+	+	+	+
трудоий	+		+	+	+	+
природний	+			+	+	+
інноваційний	+		+	+	+	+
інституційний	+					
ресурсний		+	+		+	
фінансовий		+	+	+	+	
інвестиційний					+	
організаційний		+			+	
інформаційний				+	+	+

*Умовні позначення:

1 – Балацький О.Ф. [4]

2 – Зенченко С.В. [5]

3 – Шелегеда Б.Г., Савченко М.В., Савченко І.В. [12]

4 – Тернова І.А. [11]

5 – Боронос В.Г. [1]

6 – Матковський Р.Б. [9]

Узагальнивши розглянуті підходи, можна виділити такі основні елементи економічного потенціалу: виробничий потенціал, трудовий потенціал, природний потенціал, інноваційний потенціал, ресурсний потенціал, фінансовий потенціал, інформаційний потенціал. Усі визначені елементи споживаються і відтворюються в процесі формування і розвитку промислового потенціалу.

Однак у жодному із зазначених підходів не визначено місця просторового потенціалу, який, на нашу думку, виступає важливою складовою промислового потенціалу. Зазначимо, що у розвинутих країнах саме просторовий потенціал виступає продуктивною силою економічного розвитку та є основою для забезпечення економічної безпеки країни. Просторовий потенціал слід розглядати як реальну основу для здійснення продуктивних змін в економіці країни.

На основі дослідження економічного потенціалу одержують інформацію про величину як наявних, так і потенційних ресурсів. З позиції гіпотетичного підходу промисловий потенціал можна поділити на два види, з яких перший відображає наявні ресурси, які можуть бути використані, а другий характеризується невикористаними можливостями. О.В. Величко вважає, що “потенціал характеризується двома рівнями: досягнутим (або наявним) та перспективним” [2, с.17]. Зазначений підхід став основою для виділення реалізованого та нереалізованого потенціалів при розробці методики оцінювання потенціалу модернізації промисловості регіону провідними науковцями Інституту регіональних досліджень НАН України [7].

На основі результатів аналізу сучасної наукової літератури з досліджуваної проблематики за просторово-територіальним охопленням можна виділити три рівні дослідження економічного

потенціалу: макро-, мезо- та мікрорівень. Макрорівень потенціалу пов'язаний із економічним розвитком країни в цілому, із врахуванням її міжнародних зв'язків, конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку. Мезорівень дослідження потенціалу, як правило, пов'язаний із регіональною та галузевою структурою національної економіки. Дослідження потенціалу на мікрорівні пов'язані із функціонуванням окремих підприємств, домогосподарств тощо. Саме на цьому рівні визначальну роль відіграють ресурси, їх наявність та здатність до відтворення забезпечують задоволення інтересів власників, реалізацію бізнес-проектів. При переході від мікрорівня до наступних, більш вищих ієрархічних рівнів ресурсна теорія потенціалу стає надто обмеженою. Іншими словами визначення потенціалу можливе лише на основі врахування системного підходу. Потенціал як регіону, так і країни в цілому є більш складними економічними системами, ніж підприємство. Вони виступають елементами державного управління економікою та виконують місію підтримання економічної безпеки держави. Потенціал вже не може виступати як ресурсна складова, а повинен розглядатися як організована, складна, економічна система, елементи якої перебувають у взаємозв'язку з метою досягнення єдиної стратегічної мети. Слід зазначити, що переважна більшість досліджень присвячена саме промислому потенціалу підприємства, а макрорівень та мезорівень досліджень залишається поза увагою. Водночас здатність промисловості ефективно розвиватися перебуває у безпосередньому зв'язку із станом промислового потенціалу. Згідно з системним підходом промисловий потенціал є багаторівневою ієрархічною системою, розвиток якої залежить від ефективної взаємодії різних ієрархічних рівнів.

Стратегію структурування промислового потенціалу за результативним підходом слід розглядати з позицій вимог суспільства до побудови майбутньої економічної моделі розвитку, бачення ролі і місця окремих галузей промисловості у складі національної економічної системи. Враховуючи еволюційний розвиток суспільства, формування національного промислового потенціалу нерозривно пов'язане із функціонуванням добувної та обробної промисловості, виробництва та розподілення електроенергії, газу та води.

За напрямками розвитку промисловий потенціал доцільно поділяти на внутрішній та зовнішній. Внутрішній потенціал зорієнтований на задоволення потреб країни та регіонів у промисловій продукції. Зовнішній характеризує можливість національної промисловості задовольняти потреби світових ринків.

На основі опрацювання згаданих вище підходів пропонуємо виділення компонентної структури промислового потенціалу скореговане в авторській редакції (табл.2).

Проте компонентна структура промислового потенціалу не може бути сталою величиною, оскільки існуючі елементи можуть доповнюватися новими. Такий динамізм зумовлений зміною типів економічного розвитку, появою нових нетрадиційних

факторів виробництва, нестабільністю зовнішнього середовища, ринковою кон'юктурою тощо. Внаслідок цього постійно відбуваються структурні зрушення, які виступають факторами розвитку промислового потенціалу.

Таблиця 2

Структурування промислового потенціалу

Назва підходу	Критерій виділення	Складові елементи	Сутнісне наповнення дефініції "потенціал"
Ресурсний	за видами ресурсів	-соціально-трудоий потенціал; -виробничо-господарський потенціал; - природно-ресурсний потенціал; - фінансово-інвестиційний потенціал; - просторовий потенціал; - інноваційний потенціал; - інформаційний потенціал.	сукупність ресурсів
	за характером участі у процесі промислового виробництва	- основний потенціал (ресурсні складові, які споживаються і відтворюються в процесі промислового виробництва); - опосередкований потенціал (ресурсні складові, які створюють умови для здійснення процесу промислового виробництва).	
Гіпотетичний	за можливістю реалізації	- реалізований потенціал; - нереалізований потенціал.	можливість
Системний	за ієрархічними рівнями	- національний промисловий потенціал; - промисловий потенціал галузі, регіону тощо; - промисловий потенціал підприємства.	система
Результативний	за видами діяльності	- потенціал добувної промисловості; - потенціал обробної промисловості; - потенціал виробництва та розподілення електроенергії, газу та води.	накопичений результат
	за напрямками використання	- внутрішній потенціал; - зовнішній потенціал.	

Зазначимо, що згідно закону синергії для будь-якої системи існує такий набір елементів, за якого її потенціал буде значно більшим або меншим, ніж проста арифметична сума потенціалів елементів, що до неї входять. Як зазначає С.О. Ішук, застосування системних особливостей потенціалу дозволяє сформулювати таку структуру, що забезпечить "можливість реалізації потенцій не лише її окремих елементів, але й ефектів їх взаємодії, що значно збільшує за рахунок синергії продуктивність діяльність підприємств при наявному (чи навіть меншому) рівні необхідних ресурсів" [6, с.25].

Процес оптимізації структури промислового потенціалу, зважаючи на ефект синергії, потрібно здійснювати за наступними етапами:

1) формування системи тактичних і стратегічних цілей;

- 2) підбір ресурсів, необхідних для їх досягнення;
- 3) оцінка альтернативних варіантів;
- 4) формування показників результативності;
- 5) оцінка отриманих результатів.

Таким чином, синтезуючи поняття "потенціал" та "структура", промисловий потенціал можна визначити як синергетичний ефект досягнутий в результаті ефективної взаємодії різних видових елементів, розвиток яких спрямований на задоволення потреб населення у промисловій продукції та забезпечення економічної безпеки країни.

Розгляд промислового потенціалу через призму часткових потенціалів може стати основою для побудови системи показників його оцінки. Проведення його структуризації із визначенням ключових елементів дозволить здійснити його комплексну оцінку, на основі якої можна визначити вектор розвитку промисловості країни, запропонувати моделі розвитку економіки в цілому.

Список використаних джерел

1. *Боронос В.Г. Методологічні засади управління фінансовим потенціалом території: монографія / В.Г. Боронос. – Суми: Сумський державний університет, 2011. – 310 с.*
2. *Величко О.В. Сутність економічного потенціалу підприємства / О.В. Величко // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – №9 (171) – С.15 – 20.*
3. *Джаин І.О. Оцінка трудового потенціала: Монографія / І.О. Джаин. – Суми: ИТД "Университетская книга", 2002. – 250 с.*
4. *Экономический потенциал административных и производственных систем: монография / под общей ред. О.Ф. Балацкого. – Суми: ИТГ Университетская книга, 2006. – 973 с.*
5. *Зенченко С.В. Формирование и оценка регионального финансового потенциала устойчивого развития экономики территории: теория и методология: дис.. д-ра экон. наук: спец. 08.00.05. – Экономика и управление народным хозяйством / С.В. Зенченко; Северо-Кавказский государственный технический университет. – Ставрополь, 2009. – 391 с.*
6. *Ішук С.О. Виробничий потенціал промислових підприємств: проблеми формування і розвитку: монографія / С.О. Ішук. – Львів: ІРД НАН України, 2006. – 278 с.*
7. *Карпатський регіон: актуальні проблеми та перспективи розвитку: монографія у 8 томах / НАН України. Інститут регіональних досліджень / відп. наук. ред. В.С. Кравців. – Львів, 2013. – Том 3. Промисловий потенціал / відп. ред. С.Л. Шульц. – 2013. – 292 с. (Серія "Проблеми регіонального розвитку").*
8. *Лапин Е.В. Экономический потенциал предприятия: Монография / Е.В. Лапин. – Суми: ИТД "Университетская книга", 2004. – 359 с.*
9. *Матковський Р.Б. Економічний потенціал України та шляхи його ефективного використання: автореф. дис... канд. экон. наук: спец. 08.01.01– Економічна теорія / Р. Б. Матковський; Київський національний економічний університет. – К., 2003. – 20 с.*
10. *Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій / Відпов. ред. Ю.В. Кіндзерський. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 408 с.*
11. *Тернова І.А. Економічне регулювання потенціалу в сучасних умовах: автореф. дис...канд. экон. наук: спец. 08.02.03 – організація, управління, планування і регулювання економікою / І.А. Тернова; Харківський національний*

університет імені В.В. Каразіна. – Харків, – 2005. – 20 с.

12. Шелегеда Б.Г. Економічний потенціал регіону: закони формування і методи оцінки / Б.Г. Шелегеда, І.В. Савченко, М.В. Савченко // Схід. – 2003. - №4 (54). – С. 28-33.

References

1. Boronos, V.G. (2011). *Metodologichni zasady upravlinnya finansovim potentsialom teritorii* [Methodological fundamentals of management of financial potential of the territory]. Sumy: Sumy State University. [in Ukrainian].

2. Velychko, O. V. (2015). Sutnist' ekonomichnoho potentsialu pidpryyemstva [Essence of the economic potential of the enterprise]. *Aktual'ni problemy ekonomiky – Actual economic problems*, 9 (171), 15 – 20. [in Ukrainian].

3. Dzhey, I.O. (2002). *Otsenka trudovogo potentsiala* [Evaluation of labor potential]. Sumy: ETH University Book. [in Russian].

4. Balats'ky, O.F. (Ed.). (2006). *Ekonomicheskyy potentsial administrativnykh i proizvodstvennykh system* [The economic potential of administrative and production systems]. Sumy: ETH University Book. [in Ukrainian].

5. Zenchenko, S.V. (2009) Formirovaniye i otsenka regional'nogo finansovogo potentsiala ustoychivogo razvitiya ekonomiki territorii: teoriya i metodologiya [Formation and evaluation of the regional financial potential of sustainable economic development of the territory: the theory and methodology] Doctoral candidate ih Econ. Dissertation, North Caucasus State Technical Universitet, Stavropol, Russian Federation [in Russian].

6. Ishchuk, S. O. (2006). *Vyrobnychyy potentsial promyslovykh pidpryyemstv: problemy formuvannya i rozvytku* [Production potential of industrial enterprises: problems of formation and development]. Lviv: Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].

7. Kravtsiv, V. S. (Ed.). (2013). *Karpats'kyi rehion: actual'ni problem ta perspektyvy rozvytku* [Carpathian region: actual problems and prospects for development] (Vols. 1-8): Vol.3 *Promyslovyi potentsial* [The industrial potential]. In Shults, S. L. (Ed.). Lviv: Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].

8. Lapin, Ye.V. (2004). *Ekonomicheskyy potentsial predpriyatiya* [The economic potential of the enterprise]. Sumy: ETH University Book. [in Russian].

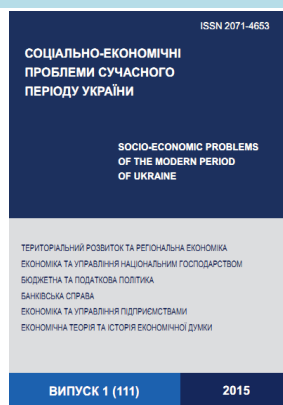
9. Matkovs'ky R.B. (2003). *Ekonomichnyy potentsial Ukrainy ta shlyakhy yoho efektyvnoho vykorystannya* [The economic potential of Ukraine and ways of its effective use] (Ph. D. in Econ. thesis, Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine). [in Ukrainian].

10. Kindzers'kiy, YU.V. (Ed.). (2007). *Promyslovyi potentsial Ukrainy: problemy ta perspektyvy strukturno-innovatsiynnykh transformatsiy* [The industrial potential of Ukraine: problems and prospects of structural-innovative transformation]. Kiev: Institute of Economics and Predicting of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].

11. Ternova, I. A. (2005). *Ekonomichne rehulyuvannya potentsialu v suchasnykh umovakh* [The economic regulation of potential in modern conditions] (Ph. D. in Econ. thesis, Kharkiv National University n.a.V.N. Karazin, Kharkiv, Ukraine). [in Ukrainian].

12. Shelegeda, B.G. & Savchenko, I.V. & Savchenko, M.V. (2003) Yekonomichnyy potentsial regionu: zakoni formuvannya i metodi otsinki [The economic potential of the region: laws formation and evaluation methods]. *Skhid – East*, 4 (54). 28-33. [in Ukrainian].

Proceedings of the "SOCIO-ECONOMIC PROBLEMS of the MODERN PERIOD of UKRAINE"

Proceedings of the "Socio-economic problems of the modern period of Ukraine" is a specialized scientific-practical edition based National Academy of Sciences of Ukraine and the Institute for regional studies of NAS of Ukraine.

The book highlights the results of studies of institutional and socio-economic problems of development of Ukraine at the macro, meso and micro levels, encouraging to published authors who carry out research work in various sectors of the economy.

The book "Socio-economic problems of the modern period of Ukraine" on the List of scientific professional publications of Ukraine in the field of economic Sciences (Decree of the Presidium of HAC of Ukraine from 18. 11. 2009 №1-05/5).

Site collection: www.zbirnyk.ird.gov.ua